

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ В ГАЛУЗІ ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Досліджено еволюцію форм державної фінансової підтримки громадян у галузі водопостачання та водовідведення з часів здобуття Україною незалежності. Встановлено, що вона надається громадянам з метою виконання принципу соціальної справедливості у формі пільг, дотацій, субсидій, які одночасно є видами фінансових ресурсів для підприємств. Вони також отримують фінансування з Державного бюджету України на модернізацію водопровідно-каналізаційної інфраструктури, а також пільги з оподаткування. Таким чином виокремлено сфери державної фінансової підтримки в галузі водопостачання та водовідведення залежно від суб'єкта економічних відносин, на яких вона спрямована: громадяни та суб'єкти господарювання.

Відстежено та обґрунтовано наявність шести етапів у розвитку державної фінансової підтримки населення в сфері водопостачання та водовідведення, що вплинуло на формування власних фінансових ресурсів підприємств: 1) 1991–1995 рр., переважання бюджетних дотацій у структурі фінансових ресурсів підприємств галузі, які надавалися виробникам з метою відшкодування вартості послуг; 2) 1995–1998 рр. – поступове перенесення тягаря плати за послуги на населення, яке сплачувало 60% вартості послуг, зростання ролі субсидій; 3) 1998–1999 рр. – збільшення відшкодування населенням вартості послуг до 80%; 4) 1999–2006 р. – відміна низки пільг у 2000 р., що призвело до зменшення їх частки у структурі фінансових ресурсів, подальше збільшення питомої ваги субсидій; 5) 2006–2011 рр. – формування власних фінансових ресурсів підприємств галузі за рахунок пільг, дотацій на відшкодування різниці в ціні та субсидій; 6) з 2011 р. – донині – збереження тенденцій попереднього періоду, зростання частки субсидій.

Акцентовано на тому, що незважаючи на проведення реформ у сфері державної фінансової підтримки громадян, проблеми значної заборгованості населення за спожиті послуги та невідшкодування тарифом на послуги фактичної собівартості залишаються актуальними.

Ключові слова: державна фінансова підтримка; водопровідно-каналізаційні підприємства; фінансові ресурси підприємств; фінансування; субсидії; пільги; собівартість; тарифи.

GEL: G 32, L 95, L 98.

Постановка проблеми. У зв'язку з тим, що підприємства водопостачання та водовідведення є локальними природними монополіями, їхню діяльність регулює держава, причому таке регулювання здійснюється за всіма напрямками: визначення цінової політики, контроль за якістю послуг, співпраця із суб'єктами господарювання з метою солідарного фінансування проектів з модернізації інфраструктури, надання пільг різним категоріям громадян тощо.

Однак рушійним мотивом державного регулювання є велика значущість галузі для соціально-економічного розвитку, а відтак забезпечення соціальної справедливості. Щойно згаданий принцип є одним із основних у функціонуванні соціальної держави, який визначає вектор державної фінансової політики в будь-якій із галузей економіки. У водопровідно-каналізаційному господарстві (ВКГ) його реалізують через надання пільг і субсидій малозабезпеченим громадянам, пільг підприємствам галузі, перехресного субсидування. Усе перераховане складає державну фінансову підтримку галузі, яка є однією із складових державної фінансової політики у досліджуваній сфері та впливає на склад і структуру фінансових ресурсів водопровідно-каналізаційних підприємств (ВКП).

Аналіз останніх публікацій. Проблематика фінансового забезпечення підприємств водопостачання та водовідведення глибоко досліджена в працях таких вітчизняних вчених і практиків, як: О. Бабак, О. Димченко, В. Логвиненко, О. Поважний, В. Полуянов, В. Попович та багато інших.

Проблеми, які залишилися не дослідженими. Однак глибших наукових досліджень потребують питання державної фінансової підтримки та її впливу на формування фінансових ресурсів водопровідно-каналізаційних підприємств.

Мета дослідження – дослідити державну фінансову підтримку в галузі водопостачання і водовідведення в Україні та прослідкувати її вплив на процес формування фінансових ресурсів ВКП, на основі чого виокремити етапи розвитку фінансового забезпечення суб'єктів господарювання в контексті еволюції форм державної фінансової підтримки населення.

Виклад основного матеріалу. В Україні важелі державної фінансової підтримки еволюціонували з часів здобуття нею незалежності, а відтак змінювалися склад і структура фінансових ресурсів підприємств галузі. Справа в тому, що кожна із форм такої фінансової підтримки, наданої державою, є видом фінансових ресурсів для підприємств. Так, коли наша держава була в складі Радянського Союзу та аж до 1998 р., однією із форм фінансової підтримки підприємств ВКГ було надання дотацій. Оскільки в цей період послуги надавалися як суспільні (практично на безоплатній основі), то витрати на їх виробництво і реалізацію покривалися за рахунок коштів державного бюджету, перерахуванням дотацій виробникам. Населення відшкодувало лише 4% вартості послуг водопостачання та водовідведення. Саме тому у складі фінансових ресурсів підприємств найбільша частка належала власним коштам, а саме – дотаціям [1, 1].

Механізм фінансування ВКП через дотації показав свою неефективність, оскільки виробники не мали стимулів знижувати витрати та покращувати якість послуг, а споживачі – економити життєво важливі ресурси, в той час як держава не в змозі була нести увесь тягар фінансування галузі з огляду на значну інфляцію та підвищення вартості електроенергії до рівня світових стандартів.

Крім того, з метою надання підприємствам дотацій необхідно закласти в державному бюджеті додаткові кошти в сумі загального обсягу дотацій. Як відомо, збільшити розмір доходів державного бюджету можна двома способами: використанням важелів фіскальної політики (підвищення ставок податків, розширення бази оподаткування, скасування частини пільг і т. п.) або грошово-кредитної (емісія грошей, взяття позик тощо).

Використання інструментів фіскальної політики приводить до отримання позитивних фіскальних ефектів для держави, що визначається величиною податкових надходжень, а відтак дає можливість дотувати діяльність ВКП. З іншого боку, збільшення податкового

навантаження на громадян, які змушені відволікати більшу частину доходу на сплату податків, свідчить про наявність негативних соціальних наслідків на зразок зменшення величини сукупного доходу громадян та призводить до зменшення доступності послуг водопостачання і водовідведення й витрат на споживання та інвестиції.

Позики є більш привабливим для громадян інструментом мобілізації доходів держави, однак несправедливим для майбутніх поколінь, на які переноситься тягар сплати боргів та відсотків за ними.

З викладеного можна зробити висновок: кожен із розглянутих варіантів дає змогу забезпечити позитивні фінансові ефекти для держави, але призводить до негативних соціальних наслідків, а тому фінансування державою діяльності підприємств ВКГ у формі дотацій – неефективне.

В результаті лібералізації цін та з метою формування ринкових відносин у ВКГ, починаючи з 1994 р., було змінено підходи до її фінансування. Рівень оплати послуг населенням мав поступово збільшуватися, тобто споживачі повинні були оплачувати вартість отримуваних послуг самостійно, а обсяг наданих дотацій – зменшуватися. Починаючи з другого півріччя 1998 р., дотації не надавалися, в результаті чого вже у 1999 р. вдалося зменшити фінансовий тягар держави з оплати житлово-комунальних послуг на 2 млрд. грн.

Водночас, було запроваджено систему цільових субсидій малозабезпеченим громадянам, для яких підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги (в т. ч. послуги водопостачання та водовідведення) стало непосильним фінансовим тягарем. Реалізація програми житлових субсидій розпочалася після прийняття Кабінетом Міністрів України постанови № 89 від 4 лютого 1995 року “Про надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг”. З 1 травня 1995 р. за рахунок використання механізму житлових субсидій малозабезпечені сім’ї сплачували за житлово-комунальні послуги не більше 15% середньомісячного сукупного доходу [2].

Отже, протягом 1995–1996 рр. склад і структура фінансових ресурсів досліджуваних підприємств знову змінилися: у складі власних коштів з’явився такий їх вид, як субсидії, а перехід до ринку привів до підвищення рівня відшкодування населенням вартості послуг, що означало зменшення частки бюджетних дотацій. Слід зазначити, що рівень відшкодування послуг для населення мав поступово збільшуватися: у 1994 р. він мав становити 20%, 1995 р. – 30%, 1996 р. – 60% [3].

Протягом 1997–2000 рр. на вартість програми житлових субсидій і кількість їх отримувачів вплинули такі чинники, як підвищення цін і тарифів на житлово-комунальні послуги, внесення змін до порядку надання субсидій, перерахунок субсидій за обсягами фактичного споживання послуг, вдосконалення методів контролю за наданням достовірних даних, урахування матеріального стану домогосподарств, обмеження дії пільг у березні 2000 р. тощо. З 1998 р. здійснюється аудит програми житлових субсидій з метою уникнення порушень і зловживань, пов’язаних із штучно створеними умовами, які дозволяють безпідставно отримати субсидію. Передбачалося, що незаконно нараховані субсидії мали відшкодовуватися в подвійному розмірі громадянами, які ввели в оману відповідні органи виконавчої влади, подавши підроблені документи, та юридичними особами, які видали фіктивні довідки.

У 1999 р. завдяки реалізації Указу Президента України “Про основні напрями прискорення реформування житлово-комунального господарства” № 1351/99 від 19.10.1999 р. вдалося погасити заборгованість усіх груп споживачів перед ВКП з оплати

послуг, пільг, субсидій на загальну суму – 424 млн. грн. [1, 4]. Тобто протягом 1997–2000 рр. частка субсидій у структурі власних фінансових ресурсів дещо зменшилася порівняно з попереднім періодом у результаті змін у механізмі їх надання, а частка відшкодування населенням вартості послуг зросла й сягнула приблизно 80%-ої межі.

На початку 2001 р. в регіонах України рівень відшкодування населенням вартості послуг водопостачання та водовідведення коливався в межах:

– водопостачання – від 35% у Сімферополі до 100% у Луцьку, Дніпропетровську, Києві, Кіровограді, Луганську, Рівному, Сумах, Тернополі, Харкові, Черкасах;

– водовідведення – від 33% у Севастополі до 100% у Луцьку, Дніпропетровську, Києві, Кіровограді, Львові, Одесі, Рівному, Сумах, Тернополі, Харкові, Черкасах, Чернівцях [1, 2, 26].

У 2006 р. розпочався новий етап реформування процесу формування фінансових ресурсів підприємств водопостачання та водовідведення, оскільки саме в цьому році було прийнято порядок формування тарифів на послуги водопостачання та водовідведення на основі економічно обґрунтованих витрат, після чого їх розмір значно зріс, а державна фінансова підтримка населення забезпечувалася встановленням нижчого рівня рентабельності при визначенні розміру тарифів для цієї категорії споживачів. Вона становила не більше 12%, а рентабельність водопостачання (водовідведення) для бюджетних установ могла підвищитися до 15%, для комерційних споживачів – до 50% [4]. Населення мало сплачувати 100% вартості послуг. Крім того, як уже було згадано раніше, державна фінансова підтримка галузі реалізувалася наданням пільг і субсидій.

На покриття різниці в тарифах, коли фактична вартість послуг більша від встановленої, держава надавала підприємствам субвенції, які можна зарахувати до власних фінансових ресурсів підприємств, оскільки вони є складовими інших операційних доходів. Умови їхнього перерахування регулюються щорічними положеннями, затвердженими наказами Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, законами України про державний бюджет на відповідний рік, постановами Кабінету міністрів України.

Що стосується дотацій на відшкодування різниці в ціні, то їхню величину визначають під час планування видатків місцевих бюджетів на водопровідно-каналізаційну галузь в обсязі, необхідному для покриття збитків підприємств, завданих внаслідок прийнятих рішень місцевих органів виконавчої влади або місцевого самоврядування. Подані підприємствами розрахунки детально аналізуються [5].

Ще одним видом державної фінансової підтримки є субсидії, які надаються малозабезпеченим сім'ям, як правило, в безготівковій формі шляхом її відшкодування підприємствам ВКГ (надавачам послуг) у формі взаємозаліку коштів.

Що стосується пільг на оплату послуг водопостачання та водовідведення, то їх надають переважно в безготівковій формі, за певною соціальною або професійною ознакою та в окремих випадках вони поширюються на членів сім'ї. Перелік таких пільговиків встановлюють законом України про Державний бюджет України на відповідний рік. Як правило, кількість осіб, що мають право на пільги, дуже велика, а враховуючи той факт, що вони надаються без урахування доходів претендентів, є підстави вважати, що таким чином держава підтримує і багаті, і бідні домогосподарства.

За такого механізму надання пільг можуть виникати ситуації, коли особа, що має пільги, звертається за субсидією, що свідчить про неефективність соціального захисту загалом, оскільки в такому разі соціальна допомога не покриває надзвичайно малих

доходів населення. Крім того, отримання пільг не стимулює до економії життєво важливих послуг, норми споживання яких завищені та не сприяють покращенню платіжної дисципліни, оскільки формують думку: для чого оплачувати вартість послуг, якщо можна отримати їх безкоштовно. В результаті цього кандидати на одержання пільг вдаються до використання асиметричної інформації, подаючи замість дійсних, фіктивні документи, які дають право на їх отримання.

До недоліків пільгової політики держави можна віднести відсутність ефективної системи обліку таких пільговиків (кількість яких може змінюватися протягом року) і вартісної оцінки надання пільг (за розрахунку субвенції на їх надання неможливо спрогнозувати обсяг послуг, який буде спожитий пільговиками). У зв'язку з тим, що обсяг пільг розраховують на основі загальних нормативів, які, як правило, є завищеними, розмір бюджетного відшкодування пільг також є завищеним.

Щодо субсидій населенню, з вересня 2010 р. згідно з Постановою Кабінету Міністрів України "Про упорядкування окремих питань щодо впровадження спрощеного порядку призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива" від 8 вересня 2010 р. № 861, умови надання субсидій та процедура їх отримання була спрощена у результаті чого в листопаді цього ж року кількість сімей, що отримали субсидії, була більшою на 2,1% порівняно з 2009 р. Найбільша кількість сімей, що отримали субсидії, у Сумській (13,6%) і Полтавській областях (9,5%), а найменша – в Одеській, Миколаївській областях та м. Севастополі (3–3,2%) [6].

За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства на початок 2010 р. рівень відшкодування населенням вартості послуг водопостачання коливався від 67,4% у Запорізькій області та м. Києві до 102,0% у Волинській області, 100,6% у Хмельницькій, 100,9% у Чернівецькій; водовідведення – від 66,5% у м. Києві до 103,0% в Івано-Франківській, 112,4% у Кіровоградській, 103,2% у Полтавській, 104,5% у Тернопільській, 100,1% у Хмельницькій, 101,3% у Чернівецькій.

Як бачимо, ситуація з відшкодуванням вартості послуг населенням поліпшилася, однак 100% межі не вдалося досягнути у всіх регіонах України. Така тенденція спостерігається й сьогодні.

З метою забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги у всіх регіонах України 1 червня 2011 р. було прийнято відповідну постанову Кабінету Міністрів України № 869 [7], в якій формування тарифів на послуги централізованого водопостачання та водовідведення передбачено здійснювати на основі економічно обґрунтованих витрат, без диференціації граничних меж рентабельності за окремими групами споживачів. Під час визначення і затвердження тарифів обов'язковим для ВКП стало формування і представлення інвестиційної програми. Регламентований цією постановою механізм формування тарифів на послуги ВКП вперше дозволив їм працювати беззбитково, вивільнивши додаткові фінансові ресурси, які до цього часу надходили у формі дотацій на покриття різниці в ціні послуг та субвенцій. Таким чином, 2011 р. можна ознаменувати початком нового етапу формування фінансового забезпечення ВКП. Крім того, з метою захисту громадян від значного зростання цін у 2015 р. відбулися зміни щодо запровадження нового механізму надання житлових субсидій для населення, розмір яких залежить лише від величини середнього доходу сім'ї та нормативів споживання послуг [8]. Враховуючи зазначене, є підстави вважати, що характерним для цього етапу розвитку фінансового

забезпечення ВКП мало би бути збільшення власних доходів ВКП, зменшення частки дотацій у структурі інших доходів підприємств ВКП та підвищення в них питомої ваги субвенцій як форми перерахування субсидій населенню. Очевидно, саме на цьому етапі можна буде спостерігати поліпшення фінансового стану ВКП, позаяк нарешті тарифи для населення та комерційних споживачів встановлюють на однаковому рівні (за винятком м. Вінниці, де на 1.09.2015 р. тариф на послуги водопостачання для комерційних споживачів був більший, ніж такий тариф для населення на 4,34 грн., по водовідведенню – на 3,53 грн. та м. Запоріжжя: ціновий перекид по водопостачанню становив 1,42 грн., по водовідведенню – 0,95 грн.) [9].

Очевидно, “зрівнялівка” у тарифах не є показником ефективної тарифної політики та діяльності підприємств загалом, оскільки не гарантує повного відшкодування тарифами собівартості послуг водопостачання та водовідведення, які надаються базовими підприємствами країни, за винятком таких підприємств у: м. Черкаси і Чернігів, де тариф на водопостачання для населення відшкодовує 100% собівартості послуг; м. Маріуполь, Житомир, Ужгород, Біла Церква, Северодонецьк, Львів, Рівне, Черкаси, Чернігів, Київ, де тариф на водовідведення відшкодовує 100% собівартості послуг [9]. Крім того, невирішеною залишається проблема значної заборгованості населення за спожиті послуги.

Незважаючи на створення умов для функціонування підприємств на основі комерційного розрахунку, держава має забезпечувати дотримання принципу соціальної справедливості. Як ми вже згадували, в досліджуваній галузі дотримання щойно згаданого принципу здійснюють наданням державної фінансової підтримки у таких формах (які одночасно є видами фінансових ресурсів підприємств): субвенції на покриття різниці в тарифах, дотації на відшкодування різниці в ціні, субсидії та пільги малозабезпеченим категоріям громадян і перехресного субсидування.

Водночас, у Законі України “Про питну воду і питне водопостачання” передбачено такі види державної фінансової підтримки: надання коштів з Державного бюджету України на проведення поточних та капітальних ремонтів водопровідних мереж, що мають загальнодержавне чи міжрегіональне значення, а також фінансування науково-дослідних робіт, спрямованих на виявлення резервів ресурсозбереження та вдосконалення питного водопостачання [10]. Зазначені види державної фінансової підтримки спрямовані на виробників послуг, а точніше – на модернізацію галузі. Однак ця норма згаданого Закону, як і більшість норм законодавства України, є декларативною, а її втілення у практику має спорадичний характер, оскільки з державного бюджету такі видатки не здійснюються, а якщо навіть і здійснюються, то лише за окремими напрямками в рамках певних видів державної фінансової підтримки, передбачених у вказаному Законі, та в розмірах, яких недостатньо для хоча б часткової модернізації водопровідно-каналізаційної інфраструктури.

Наприклад, у Законі про Державний бюджет України на 2014 р. на фінансування усього комунального господарства передбачено 42,4 млн. грн., в той час, коли загальнодержавною програмою “Питна вода України” на 2011–2020 рр. орієнтований обсяг фінансування вказаної сфери за рахунок коштів державного бюджету в цьому році мав становити 312,8 млн. грн. [11]. Очевидно, вирівняти різницю між показниками планувалося кредитами від закордонних банків, держав та фінансових організацій, які мали надходити до спеціального фонду державного бюджету в сумі 391,3 млн. грн. на реалізацію проекту “Розвиток міської інфраструктури і заходи в секторі централізованого теплопостачання України, розвиток системи водопостачання та

водовідведення в м. Миколаєві”. Щоправда, інформації про їх залучення та використання нема. Відомо тільки, що до спеціального фонду Державного бюджету України надійшло 303,5 млн. грн.

Неповноту, невідповідність та подекуди відсутність статистичних даних у різних законодавчих документах можна розцінювати як непослідовність та відсутність стратегії фінансової політики держави в сфері водопостачання та водовідведення (як і комунального господарства загалом), а також декларативність вітчизняних нормативно-правових актів. Водночас недофінансування галузі можна пояснити значними витратами на обороноздатність держави, які в умовах військових дій на сході та кризового стану економіки країни є першочерговими. У 2014 р. видатки на оборону становили 27363,4 млн. грн. (9,1%) усіх видатків державного бюджету без урахування міжбюджетних трансфертів, що майже в 2 рази більше, ніж у 2013 р. та у 3 рази порівняно з 2009 р.

Для порівняння повернемося трохи в минуле, коли суспільно-політичний стан в Україні можна назвати стабільним, наприклад, у 2009 р. Так, у проєкті Закону про Державний бюджет України на 2009 р. на розвиток житлово-комунального господарства було закладено 51,8 млн. грн., в тому числі за програмою “Питна вода” – 50 млн. грн. [12]. Законом України “Про Державний бюджет України на 2009 рік” видатків на такі цілі не було передбачено, але було заплановано спрямувати 500 млн. грн. стабілізаційного фонду на здійснення інвестиційних та інноваційних проєктів з енергозбереження в житлово-комунальному господарстві [13]. Однак реально було витрачено лише 99,7 млн. грн. У цьому ж році на здійснення досліджень і розробок у житлово-комунальній галузі витрачено 6,4 млн. грн. коштів державного бюджету, і лише 9,5 млн. грн. резервного фонду державного бюджету використано на відновлення роботи каналізаційного колектора у м. Миколаєві [14].

Вищевказане свідчить про відсутність реальної стратегії державної фінансової підтримки суб’єктів господарювання галузі водопостачання і водовідведення та поодинокий характер фінансування модернізації відповідної інфраструктури. З іншого боку, підприємства галузі працюють на умовах самофінансування. Тому в структурі видатків Державного бюджету України видатки на фінансування житлово-комунального господарства займають найменшу частку – 0,04%. Тобто, такі видатки переважно пов’язані лише з наданням пільг, субсидій та відшкодуванням різниці в ціні житлово-комунальних послуг, оскільки величина бюджетних видатків на розвиток комунального господарства (в тому числі й на водопровідно-каналізаційну галузь) незначна і заходи з модернізації інфраструктури підприємства фінансують практично самотужки.

Таким чином, ті проблеми, які були актуальними в цій сфері десять років тому, актуальні й до цього часу. Це, зокрема, невідповідність собівартості послуг тарифам на них, у результаті чого рівень відшкодування тарифами фактичної собівартості для населення та комерційних споживачів не досягає 100%-ої межі, наявність значної заборгованості за спожиті послуги, фрагментарність та непослідовність фінансування модернізації інфраструктури ВКП за рахунок коштів державного бюджету.

Враховуючи зазначене, виокремимо етапи розвитку фінансового забезпечення ВКП у контексті історичної трансформації форм державної фінансової підтримки в Україні:

1991–1995 рр. – найбільшу частку в структурі власних фінансових ресурсів підприємств водопостачання та водовідведення займали бюджетні дотації, які надавалися виробникам державою з метою відшкодування заниження вартості послуг, меншу – компенсація втрат від пільг;

1995–1998 рр. – здійснювався поступовий перехід до перекладення фінансового

тягаря на громадян, зокрема вони вже мали сплачувати 60% вартості послуг. У зв'язку зі складним економічним становищем малозабезпечених громадян, які не в змозі були оплачувати вищі тарифи, для них було запроваджено систему цільових субсидій, а надання цінкових дотацій було припинено. Відтак у структурі власних фінансових ресурсів підприємств водопостачання та водовідведення почала зростати частка субсидій і зник такий вид як дотації, відшкодування втрат від пільг залишалися;

1998–1999 рр. – відшкодування вартості послуг з централізованого водопостачання та водовідведення в тарифах для населення досягло рівня 80%, що свідчить про зростання частки власних фінансових ресурсів, а саме: оборотних коштів і дебіторської заборгованості, та незначне зменшення частки субсидій у зв'язку з підвищенням вимог до їх надання;

1999–2006 р. – збільшення в структурі власних фінансових ресурсів частки субсидій (у зв'язку з відміною у 2000 р. ряду пільг), зменшення частки відшкодування втрат від пільг;

2006–2011 рр. – збільшення частки субсидій, збереження в структурі фінансових ресурсів частки відшкодування втрат від пільг і дотацій, відшкодування різниці в ціні послуг;

З 2011 р. – по сьогодні – збереження у складі власних фінансових ресурсів пільг та збільшення питомої ваги субсидій, досягнення рівня відшкодування вартості послуг позначки 100% і більше в окремих регіонах.

Як бачимо, трансформація форм державної фінансової підтримки населення щодо оплати вартості послуг водопостачання та водовідведення обумовлювала зміну складу і структури власних фінансових ресурсів підприємств, збільшенням чи зменшенням в них питомої ваги окремих їх видів. Водночас фінансова підтримка державою підприємств ВКГ практично не впливала на склад і структуру їхніх фінансових ресурсів.

Потрібно відзначити, що дії Уряду, спрямовані на підвищення адресності соціальної допомоги, яка реалізується наданням субсидій населенню на оплату вартості послуг, відповідають міжнародній практиці і вважаються ефективним інструментом соціальної допомоги. Щоправда, якісних змін з приводу збільшення доступності послуг для населення та зміцнення фінансового забезпечення ВКП не відбувається. Зростає заборгованість населення за спожиті послуги, рівень оплати яких є нижчим, ніж рівень нарахованих платежів [9]. Очевидно, така ситуація склалася з огляду на рецесію економіки та проведення бойових дій у зоні проведення антитерористичної операції, результатом чого є зниження рівня реальних доходів населення, яке в умовах значного зростання цін не здатне оплачувати вартість життєво необхідних послуг. Цьому служить також аморфність ефективних механізмів стягнення боргів, що посилює проблему неплатежів. Зазначене обумовлює проблему перманентного недоотримання ВКП власних фінансових ресурсів, що послаблює їх можливості й стимули до ефективного фінансування заходів з модернізації основних засобів, котрі необхідно виконувати для підтримання якості послуг. Відтак, підприємства ВКГ по сьогодні залишаються збитковими, причому величина збитків ще більшою мірою збільшується.

Висновки. Таким чином, форми державної фінансової підтримки в галузі водопостачання та водовідведення еволюціонували в незалежній Україні, змінюючи склад і структуру фінансових ресурсів ВКП в шість етапів. Здебільшого вона здійснюється з метою реалізації принципу соціальної справедливості в галузі наданням пільг споживачам послуг (населенню). З іншого боку, вона спрямована на підтримку виробників послуг, які також можуть отримувати пільги, зокрема в оподаткуванні, а

також кошти на модернізацію водопровідно-каналізаційної інфраструктури. Водночас, якісний розвиток державної фінансової підтримки в Україні поки що не супроводжується підвищенням рентабельності підприємств галузі.

Перспективи подальших досліджень. Подальших емпіричних досліджень потребують питання динаміки і структури різних форм державної фінансової підтримки та їх впливу на фінансове забезпечення ВКП протягом останніх років, а також обґрунтування прогресивних методів фінансування підприємств галузі.

Література

1. *Історія тарифної реформи в Україні.* – ПАДКО. – 2001. – Вип. № 2. – 116 с. (Аналітичні огляди з питань цільової соціальної допомоги в Україні).
2. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу та твердого палива” № 295 від 19.04.1995 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=295-95-%D0%BF>.
3. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про перехід на нову систему плати за житло і комунальні послуги та до адресних субсидій цих витрат окремим категоріям громадян” № 93 від 15 лютого 1994 р.* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=93-94-%D0%BF>.
4. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з централізованого водопостачання та водовідведення” № 959 від 12 липня 2006 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. *Місцеві фінанси. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни* [Електронний ресурс] / М. Гапонюк, В. Яцюта, А. Буряченко, А. Славкова. – К. : КНЕУ, 2002. – 184 с. – Режим доступу : http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-76.htm.
6. *Держкомстат: Субсидії для оплати житлкомпослуг в Україні у листопаді отримало 6,2% родин* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~/1/0/all/2010/12/22/221410>. – Назва з екрану.
7. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги” № 869 від 1 червня 2011 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF/print1446126595336033>.
8. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про удосконалення порядку надання житлових субсидій” № 106 від 28 лютого 2015 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/106-2015-%D0%BF/print1446031030469998>.
9. *Паспорт житлово-комунального господарства України: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2014* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua>.
10. *Закон України “Про питну воду і питне водопостачання” від 10.12.2002 № 2918–III* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2918-14>.
11. *Закон України “Про загальнодержавну цільову програму “Питна вода України”*

- на 2011-2020 рр.” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2455-15>.
12. Показники фінансування місцевої інфраструктури у проекті закону України “Про Державний бюджет України на 2009 рік” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Legislation/Draft_Budget_2009_ua_new.pdf.
13. Закон України “Про Державний бюджет України на 2009 р.” від 26.12.2008 № 835-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=835-17>.
14. Пояснювальна записка до звіту про виконання Державного бюджету України за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://budget.rada.gov.ua/kombudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>.

References

1. *History of Tariff Reform in Ukraine*. – USAID. – 2001. – Issue № 2. – 116 p. (Analytical surveys on targeted social assistance in Ukraine).
2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the amount of expenditures on housing and utilities, purchase of liquefied gas and solid fuel” dated 04/19/1995 p. № 295 / [WWW resource]. – Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=295-95-%D0%BF>.
3. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the transition to the new system of payment for housing and communal services and targeted subsidies to the cost of certain categories of citizens” dated 15.02.1994 № 93 [WWW resource]. – Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=93-94-%D0%BF>.
4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Procedure of formation of tariffs for water supply and sanitation” dated 12.07.2006 № 959 [WWW resource]. – Available at: – <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. *Local Finance. Training manual for self-study course / Haponyuk M., V. Yatsyuta A. Buryachenko A. Austerlitz*. – K.: KNEU, 2002. – 184 p. [WWW resource]. – Available at: http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-76.htm.
6. State Statistic Service of Ukraine: Subsidies for paying housing services in Ukraine in November got 6.2% of families. – [WWW resource]. – Available at: <http://news.finance.ua/ua/~/1/0/all/2010/12/22/221410>.
7. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On ensuring a unified approach to the formation of tariffs for housing and communal services” dated 1.06.2011 № 869 / [WWW resource]. – Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-%D0%BF/print1446126595336033>.
8. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the improvement of housing subsidies” dated 28.02.2015 № 106 [WWW resource]. – Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/106-2015-%D0%BF/print1446031030469998>.
9. *Passport of Housing and communal services of Ukraine: Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine, 2014* [WWW resource]. – Available at: <http://www.minregion.gov.ua>.
10. Law of Ukraine “On Drinking Water and Water Supply” dated 10.12.2002 № 2918-III [WWW resource]. – Available at: – <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2918-14>.

11. Law of Ukraine "On the National Target Program "Drinking Water of Ukraine" for 2011-2020" [WWW resource]. – Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2455-15>.
12. Indicators financing local infrastructure in the Draft Law of Ukraine "On State Budget of Ukraine for 2009" / [WWW resource]. – Available at: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Legislation/Draft_Budget_2009_ua_new.pdf.
13. Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2009" dated 26.12.2008 № 835-VI [WWW resource]. – Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=835-17>.
14. The explanatory note to the report on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2009 [WWW resource]. – Available at: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>.

Редакція отримала матеріал 21 вересня 2015 р.